

27.06. 1999

Tokom 1998 i 1999 godine, posebno u periodu mart - jun 1999 godine, došlo je do promene demografskog ali i političkog i okvira za rešavanje Kosovske krize.

Ratnim sredstvima (NATO bombardovanje; vojno - policijsko delovanje vlasti i OVK) stara političko - propagandna etnonacionalistička "igra brojkama" prevedena je u fazu etničkog čišćenja Kosova. Tokom marta i aprila su policijske i parapolicijske snage Srbije proterivale Albance sa Kosova, a u julu su iz straha od odmazde i zbog nasilja OVK, uz nefiksano delovanje KFOR-a, napuštali Kosovo. Iskustvo na Balkanu kaže da se proterivanja zasutavljaju onda kada se ispuni jedan od dva uslova: prvo, između sukobljenih strana se ispreči snažna sila (vojska i policija) koja ima za cilj da stvara uslove za izgradnju institucija i atmosfere izmirenja; drugo, kada se jedna od sukobljenih zajednica, nasiljem, političkim i drugim sredstvima svede "na ponodšljivu manjinu". Zbog trajanja srpsko - albanskog sukoba, velike međusobne distance kao i žestine nasilja (ubijanja, silovanja, mučenja ljudi; rušenja i spaljivanja kuća; administrativnog zlostavljanja itd) može se

reći da je u ovom slučaju ponodljišava manjina izuzetno mala i najverovatnije izolvana u soj paralelni svet. Iz ove perspektive Srbima predstoji težak period samoorganizoavnja i izgradnje sopstvebnog paralelnog sveta, kako bi se, u budućnosti, mogla ostvariti koomunikacija i saradanja sa Albancima.

Politička zbivanja imaju i svoje uzroke ali i uticaije na demografsku sliku. čak se može reći da su promene u demografskoj slici jedan od najpouzdanijih pokazetelja dubinskih političkih, socijalnihj i kulturnih promena. U primeru sadašnjeg Kosova imamo posla sa zamenom ekonmske ratnim migracijama. Ovakvi "obrta" nisunovost u istoriji Balkana, te ni Srbije.

Prostor SRJ i Srbije je prostor mešanja ljudi i zajednica; etniciteta, kultura i religija. Kosovo je, u etničkom smislu, najmanje heterogeno područje u Srbiji i SR Jugoslaviji (Vidi: Tabelu 1). Kosovo je nastanjeno Srbima i Albancima, medjusobno udaljenim zajednicama. Obe zajednice pokazuju visok stepen zatvorenosti, ksenofobičnosti. O tome govori i podatak da je većina sklopljenih brakova (preko 90%) u etničkom smislu homogena. Ukoliko se i sklapaju medjuetnički brakovi to se naješće događa

medju pripadnicima grupa koje imaju slična kulturna obeležja (jezik, veroispovest i sl) kao na primer, Srba i Crnogoraca, Muslimana i Albanaca itd.

Pripadnici ove dve zajednice čine preko 90% stanovništva Kosova. Albanci su, sa čak 82%, dominantna zajednica - većina. Istovremeno, Albanci su, 1991 godine¹, u Srbiji (17,2%) i SR Jugoslaviji (16,5%) manjinska populacija.

Na primeru Srba i Albanaca se jasno ispoljava sva relativnost koncepta većina - manjina. Medjutim, to nije sprečavalo da se brojnost zajednice koristi kao argument za rešavanja političkih pitanja kao što su status Albanaca i Kosova. Albanci su uvećavali ovaj broj pripadnika svoje zajednice i preko dva miliona da bi osnažili zahtev da im se prizna status "nacije" i njime implicirano pravo na samoopredljenje kao osnove za stvaranje sopstvene države: Republika Kosovo. Srpska strane je, pak, umanjivala broj Albanaca kao "argument" za njihov status nacionalne manjine,

---

¹ Trebalo bi imati na umu da su Albanci bojkotovali popis 1991 godine, te je njihov broj procenjen po osnovu vitalnih događaja. Zapravo, poslednji relevantni popis na Kosovu je obavljen 1961. godine. Dakle, pre 38 godina.

U poslednjih nekoliko decenija izmenjena je etnička slika Kosova. Od prvog posleratnog popisa (1948.) do poslednjeg (1991. godine) (Vidi: tabele 2 i 3) povećao se broj stanovnika Kosova za preko 2,5 puta i to po prosečnoj godišnjoj stopi rasta od 2,3%. Udeo kosovske populacije u ukupnom stanovništvu Srbije porastao je sa 11% na 20%. Na realnom planu, od 1961. do 1981. godine, broj albanskog stanovništva porastao je za 90% a njegov udeo u ukupnom stanovništvu Kosova se povećava sa 67,2% na 77,4%. To je zbog višeg prirodnog priraštaja, promene u izjašnjavanju prilikom popisa i dr.

Samo između dva popisa, od 1981 do 1991 godine, broj Albanaca na Kosovu skočio je sa 1.23 miliona na 1.59 miliona, odnosno za 369,336 pripadnika. Tada su pravljene procene da će se albansko stanovništvo, u narednih dvadesetak godina, ponovo udvostručiti, s obzirom da je polovina od ukupnog broja stanovnika mlađa od 20 godina i da tek treba da sklapa brak i radi decu. Samo za dve decenije (1981 - 2001) broj žena u fertilnom periodu će se udvostručiti, odnosno povećaće se sa 351.000 na 628.000. To bi trebalo da izazove porast stanovništva,

Danas, i pored odsustva pouzdanih podataka o starosnoj strukturi ubijenih i zdravsteno stradalih u ratu kao i izbeglih Albanaca koji se neće vratiti na Kosovu moguće je predviditi da će se trend porasta stanovništva održati, ali da neće biti dostignute prognozirane apsolutne brojke.

Učešće Srba u strukturi stanovništva Kosova je opadalo: 1948 godine 23.6% je Srba, a 1953 i 1961 godine 23.5%; 1971 godine je 18.4%, 1981. je 13.2% Srba, a 1991 godine 9.9%. To je zbog njegovog prirodnog priraštaja, emigracije itd. Izvesno je da će se ovaj trend pojačati usled najnovijeg izbegništva Srba sa Kosova. Takvim trendom ostvaruje se izrazita etnička homogenost stanovništva Kosova.

Proces etničke homogenizacije ispoljava se i u teritorijalnoj (na nivou opštine) distribuciji pojedinih nacionalnosti.

Od ukupno 31 kosovske opštine Albanci su dominantna zajednica u 25 opština (80,6% teritorije opština). Ovaj udeo se kretao od 66,3% u Obiliću do 99,9% (Opolje i Glogovac). U opštinama u kojima nemaju apsolutnu većinu Albanci čine od 20% do 40% stanovništva. Inače, gotovo polovina albanske zajednice živela je u opštinama sa udelom preko 90% (Glogovac, Dečani, Djakovica, Kačanik, Maleševo, Opolje, Orahovac, Podujevo, Srbica, Suva Reka i [timlje]).

Albanci koji žive na Kosovu čine najbrojniji deo albanske populacije izvan Albanije. Tako je 1995 godine 1,8 milion Albanaca sa Kosova činilo 55% stanovništva Albanije. Albanci Kosva čine 38% ukupne albanske populacije na Balkanu. U SR Jugoslaviji, izvan Kosova, Albanci su većina i u opštinama Preševo i Bujanovac u Centralnoj Srbiji, a značajan broj ih je još i u Medvedji. U svim ostalim opštinama Centralne Srbije njihov broj je zanemarljiv. Procenjuje se da je pre rata u Beogradu živelo oko 100.000 Albanaca. 1997. ostalo ih je manje od 20.000. Nešto iznad 40,000 Albanaca živi u Crnoj Gori. To je ukupno 6.6% stanovništva Crne Gore. Albanci su koncentrisani u opštini Ulcinj, a u većoj koncentraciji ih ima i u opštinama Bar, Plav, Podgorica (naselje Tuzi) i Rožaje. Zanimljivo je da učešće Albanaca u strukturi stanovništva Crne Gore stagnira od 1972 godine. Značajno je da je veća koncentracija Albanaca u ruralnim nego u urbanim naseljima (81.5% prema 69.0%). Sama nastanjenost Albanaca u tri države Balkana (Albanija, Makedonija i SR Jugoslavija) problem Kosova čini i regionalnim - balkanskim problemom.

U pet opština Srbi su, 1991 godine, činili apsolutnu većinu (Zvečan, 75,7%; Zubin Potok, 74,1%; Leposavić, 87,2%; Novo Brdo, 57,8% i [trpce, 64,0%). Medjutim, ove opštine su po broju stanovnika manje od drugih opština. Tako najmanja opština sa srpskom većinom (Novo Brdo) ima 4,600, a najveća (Leposavić) 16,400 stanovnika, dok je najmanja opština sa albanskom većinom (Opolje) ima ukupno 21,900, a najveća (Priština) 200.000 stanovnika.

Muslimani su većina samo u opštini Gora (91,7%).

Ratna masovna iseljvanja i razaranja čitvaih naselja, pre svega onih u kojima su u većini 'iveli Albanci ote'ava, danas, povratak Albanac u ova naselje. Ali, time se nemenjaju osnovne karatkterstike Kosova: etnička homogenost i po teritorijalnoj osnovi. Naprotiv ona će biti pojačana i to zbog iseljavanja Srba sa čitavog Kosova, a pogotovu iz naselja u kojima su Albanci činilu većinu.

Pitanje koje se posebno otvara posle optu'ivanja Slobodana Miloševića i vrha jugoslovenske policije i vojske od strane Haškog tribunala glasi: Da li je bilo planiranog etničkog čišćenja?

Raspolo'ivi podaci govore da je moguće izvesti i zaključak da je vlast SRJ planirala etničkog čišćenje. No, izvesno je i da su albanske vodje, naročito najekstsremniji godinama zloupotrebljavali pojam "etničkog čišćenja", a u cilju pojačavanja etničke i sveukupne distance Albanaca od Srba i Srbije.

Tačno je i da je po uspostavljanju Miloševićeve vlasti nad Kosovom, položaj Albanaca postajao sve teži, a njihova prava masovna kršena. Na Kosovu je uočljivo i sve veće prisustvo srpskih, ekstremno nacionalističkih paravojnih formacija (posebno je aktivan Arkan). To je uticalo i na iseljavanje Albanaca u inostranstvo. Većina iseljenih Albanaca je tražila utočište u Zapadnoj Evropi, a sve veći broj i u Albaniji.

Procenjuje se da je do 1993, oko 400.000 Albanaca otišlo iz bivše Jugoslavije, uglavnom u Nemačku (120.000), [vajcarsku (95.000), [vedsku (35.000), Austriju (23.000), Belgiju (8.000), Francusku (5.000), Dansku (5.000), Italiju (4.000), Norvešku (3.500), Britaniju (3.000), Holandiju (2.000), Finsku (600) i Luksemburg (200). Hrvatska je primila oko 40.000, Slovenija 15.000 i Republika Albanija 25.000 Albanaca. Znatian broj Albanaca je emigrirao i u SAD, gde se je priključio davno uspostavljenj dijaspori.

Pojedini Albanci našli su utočište u bivšoj jugoslovenskoj (Republici) Makedoniji, gde gotovo da nema Albanaca koji nema rođake na Kosovu. To je pojačalo zabrinutost makedonskih vlasti zbog mogućeg preliivanja sukoba sa Kosova u Makedoniju.

Ionako, su ove vlasti imale te`ak zadatak da dr`e pod kontrolom etničke razlike u sopstvenoj kući i da odr`e koheziju i stabilnost me|u "makedonskim" Slovenima i Albancima. Već u jesen 1992 godine, na granici Makedonije prema Srbiji (kod mesta Tabanovce i Sopot) i na granici prema Kosovu (kod mesta Blace), izgra|eni su privremni objekti za prihvatanje očekivanog talasa izbeglica.

Ovo iseljavanje Albanci su nazivali "tihim etničkim čišćenjem".

Političko - propaganda zloupotreba pojma "etničko čišćenje" je pojačana tokom leta 1992. Godine. Tada se na Kosovu, u "**Pishat e Decan**", nedaleko od Dečana, smestilo 700 srpskih izbeglica.

Kada je, u avgustu 1995. godine, posle nasilne reintegracije Krajine u Hrvatsku, u Srbiju stiglo oko 200.000 Srba iz Hrvatske, između 6.000 i 7.000 tih izbeglica poslato na Kosovo. Na Kosovu je bilo i oko 4.000 registrovanih srpskih izbeglica iz Bosne koji su ranije došli. Većina mladih muškaraca gotovo odmah se vratila u Srbiju, a na Kosovu su ostali samo `ene, deca i stari. Zvanični argument za slanje izbeglica na Kosovo, glasio je da se tako poboljšava nacionalna struktura Kosova, a da bi ta

ravnote'a pomogla da se izbegnu moguća nacionalna sukobljavanja.

Iako se DSK bunio, tvrdeći da Beograd pokušava da izmeni etničku ravnote'u Kosova, dolazak relativno malog broja Srba nije imao većeg uticaja na ukupnu demografsku superiornost Albanaca. Uostalom, mnogi došljaci na Kosovu bili su, u stvari, Albanci. Oni su stigli u prvom talasu naseljavanja, koji je na teritoriji bivše Jugoslavije započeo 1991. godine. Bili su to uglavnom Albanci rođeni na Kosova, koji su, iz ekonomskih razloga, pedesetih i šezdesetih godina, otišli u Sloveniju i Hrvatsku. Njih su primile njihove porodice. Oni nisu mogli steći izbeglički status, jer je jedan od najvažnijih uslova za sticanje statusa izbeglice mesto rođenja. Odnosno, pošto su ti ljudi bili rođeni na Kosovu nisu mogli biti smatrani izbeglicama i zato nisu dobijali humanitarnu pomoć.

Slobodan Milošević će u razgovoru sa novinarom "Vašington posta", objavljenom u listu "Politika", 13 decembra 1998, izreći sledeće: "Pre svega ima 240 hiljada Srba i Crnogoraca. Više od 150 hiljada Muslimana. Više od 150 hiljada Muslimana, Roma i Egipćana, zatim truska nacionalna manjina, koja broji oko 40 do 50 hiljada. To sve zajedno čini

više od 600 hiljada ljudi. Ako se tome dodaju i oni Albanci i njihove partije koje učestvuju u zajedničkom Sporazumu, to čini više od polovine stanovništva Kosmeta. Mi računamo a na Kosmetu ima oko 800 hiljada Albanaca. Hil će mo`da reći 900 hiljada. U redu, oko toga se nećemo objašnjavati. [ta je naš odgovor: - da se obavi popis uz monitoring OEBS-a... čak i kada bi bio u pravu oko broja od 900 hiljada, a pomenuta brojka od 600 hiljada je činjenica, to je odnos 1: 2, a ne 1: 9, što je široko rasprostranjen utisak u medjunarodnoj javnosti, koji nije tačan. Ove reči su, odmah, zazvučale zlokobno. A njihovo ubrzano pretvaranje u dr`avnu politiku daće snagu tvrdnjama da je time samo ozvaničena ranije pripljemno etničko čišćenje koje će se ostvariti i vojnim sredstvima, kroz tzv. operaciju "Potkovića" započetu, po neproverenim podacima, 22 marta 1999 godine.

Jedno je izvesno: Miloševićeva "statistika" je, kasnije, pretvorena u oficijelno tumačenje. Ovo tumačenje je pak, preko ministarstva za nauku i na druge načine nametano naučnicima posebno demografima ali i domaćoj javnosti. Ta statistika je ponudjena i medjunarodnoj javnosti, medjunarodnim organizacijama i diplomatiji.

U istoj funkciji bila je i internet komunikacija. Tako će se u sajtu savezne vlade naći "Kosovo and Metohija. Facts" kojima se približila Miloševićевой "računici" i po kojoj je struktura stanovništva Kosova, polovinom 1998 godine, sledeća:

Srbi	221.000
Crnogorci	23.000
Jugosloveni	3.500
Albanci	917.000
Makedonci	980
Muslimani	72.500
Romi	97.000
Turci	21.000
Drugi i nepoznati	23.000
Ukupno	1.378.980

Umanjenje broja Albanaca na Kosovu je izvedeno uvećavanjem broja Albanaca sa Kosova u dijaspori, naročito na Zapadu. Medju prvima to je učinio Dr Miladina Kovačevića, stručnjaka blizak vlastima. Njegova procena je bila da je oko 250 000 Albanaca u Nemačkoj, nešto manje od 200.000 u [vajcarskoj, po 100.000 u Francuskoj i Belgiji, a u ostalim zemljama Zapadne Evrope još oko 100.000 a da ih navodno još toliko ima u centralnoj Srbiji i Crnoj Gori ("NIN", Beograd, 11. mart 1999, 23). Tako, ispada da 750.000 Albanaca s Kosova živi izvan Kosova. Mada se direktno ne kaže koliko ima

Albanaca na Kosovu, donekle se potvrđuje "statističko otkriće" Slobodana Miloševića. Tako je opao ukupni broj stanovnika Kosova na 1,378.980, od toga je Srba 221.000, Crnogoraca 23.000, Jugoslovena 3.500, Albanaca 917.000, Makednoca 980, Muslimana 72.500, Roma 97.000, Turaka 21.000, drugih i nepoznatih 23.000. Bila je to javna politička i propagandana priprema "demografskog inženjeringa", odnosno "etničkog čišćenja" Kosova koje će biti sprovedeno tokom mart - maj 1999 godine.

Masovni egzodus Albanaca sa Kosova se dogodio dva puta u proleće 1998 i u proleće 1999 godine. Ovaj egzodus je 1998 godine ovaj egzodus bio uslovljen strahom od ratnih uskoba kao i pojediničnim ubijanjima pojedinih ljudi ili grupa, rušenja i spaljivanja pojedinih kuća ili manjih naselja. Medjutim, marta 1999 godine, po još ne proverenim podacima izmedju 20 - 23 marta, otpočela je organizovana policijska i parapolicijska akcija proterivanja Albanaca i to najpre iz jugozpadnih pograničnih naselja (Djakovica, Suva Reka, Peć, Dečani). U početku su izbeglice "usmeravane" prema Albaniji i Crnoj Gori, a kasnije i prema Makedoniji. Samo oko dve stotine Roma i Albanca je, tokom nATO bombardovanja "transportovano" u Beograd. Osnovna namera ovog poteza je bila da se "odgovori" zapadnoj kampanji i "dokaže" nepostojanje iseljeničkog talasa koji je izvan policijsko - vojnim akcijama. Oficijelna rteza Beograd bila je" Albanci kao i drugi beče od NATO bombardovanja. Narvano, da je ova teza delimično

tačna. Zaprvaio, Albanci su bežali od vvojno - policijskog nasilja, straha zbog ugruženosti ratnim zbivanjima i operacijam koje se bile žestojke na teritoirji Kosova, uključujući i NATO bombardovanje.

Po podacima koje je 25 maja saopštio Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR) 957.913 izbeglica je napustilo Kosovo, od početka oru`anih sukoba marta 1998. godine.

Pre 24 marta 1999 godine, odnosno pre početka bombardovanja SRJ 170.000 izbeglica sa Kosova otišlo je u druge zemlje, prete`no evropske.

Prema istom izvoru, u Albaniji se nalazi 439.000 izbeglica - Albanaca sa Kosova. Izbeglički kampovi u Durres-u, Kukës-u (Albanija) i Blace (Makedonija) primili su najveću masu izbeglica koja je vidjena u Evropi posle Drugog svetskog rata. U Makedoniji je bilo 246.000, u Crnoj Gori 64.200, u Srbiji oko 60.000 (podaci vlasti iz Beograda), BiH 21.500, a u ostalim zemljama 186.000. S obzirom da je ukupni zbir ovih padataka veći od broja 957.913, izvesno je da UNHCR imao problema sa registovanjem izbeglica, a, uz to, nije imao podatke o raseljenim licima unutar Kosova.

Sledeći su razlozi ovako masovnog egzodusa Albanaca sa Kosova:

Prvo, etničko čišćenje koje je sprovodio režim. O ovome postojem, već krajem marta, manje više verodostojni podaci Helsinkih Riths Wach, posebno za Peć i Prizren. Ovo proterivanje je, po svedočenjima Srba i Albanaca sa Kosova, organizovano od strane civilnih i policijskih organa, a izvodile su ga policijske i parapolicijske snage na osnovu unpared pripljernih spiskova sa podacima Albanaca koje bi trebalo proterati. Prilikom proterivanja Albanaca za Makedoniju, Albaniju i Crnu Goru, mnogima su oduzeta dokumenta (lična karta, pasoš, vozačka i saobraćajna dozvola itd), registracione tablice, novac i slično. Po svemu sudeći, namera je bila da se potpuno unište podaci koji bi proteranima omogućili brzi povratak. Međutim, kao da je režim tokom maja meseca odustao od etničkog čišćenja. Od tada su učestali pozivi Albancima da se vrate u svoje domove, a bilo je i primera prinude na povratak. No, pokazalo se da je ovim olakšano da se pored izbeglica na Kosovo prebace i mnogi Albanci iz Albanije.

Drugo, bekstvo stanovnika pred NATO bombardovanjem;

Treće, prinuda koju je nad kosovskim Albancima vršio OVK. Ovim je OVK nastojala da legitimira NATO bombardovanje i da "obezbedi" dolazak trupa NATO-a

na Kosovu. To je, naročito tokom aprila 1999, bio i način da se deo boraca OVK prebaci sa izbeglicima u Albaniju ili Makedoniju nebi li izbegao uništavanje od strane VJ i policijskih snaga re`ima.

Sa dolaskom KFOR i uspostvaljanjem privremene civilne uprave započelo je izbeglištva Srba sa Kosova. Razlozi za to su sledeći:

Prvo, nepripljenost re`ima i Srba sa Kosova na ovakvu mogućnost završetka rata;

Drugo, neobaveštenost o prestanku delovanja srpske administracije i o načinu preuzimanja kontrole nad Kosovom od strane KFOR-a;

Treće, političko delovanje SRS i nosilaca lokalne vlasti iz JUL-a i SPS, koji su dogovor o dolasku medjunardnih vojnih snaga tumačili ka gubitak Kosova;

četvrto, osećaj nesigurnost i strahom od osvete, s obzirom da su srpske paramilicijske snage kao i mnogi Srbi i Crnogorci sa Kosova mobilasni u VJ i policiju bili uključeni u akcije etničkog čišćenja, naročito krajem marta i tokom aprila;

Peto, nesigurnost usled masovne prisutnosti naoružanih pripadnika OVK ali naoružanih bandi iz Albanije koje su pljačkale, palile srpske kuće i nagonile Srbe ali i Crnogorce i Rome na iseljvanje;

[esto, početne nejasnoće i dileme vodja KFOR-a o obavezi KFOR-a u razoru'avanju OVK, što je razrešen postizanjem sporazuma sa Taćijem (20 juna 1999) o razoru'avanju OVK u roku od 90 dana.

Srbi koji su izbegli sa Kosova bili su u Srbiju primljeni kao ne'eljeni gosti. Za medjunardonu zajednicu odlazak Srba je umnogome menjao misiju KFOR-a odnosno stavljao je u funkciju ostvarivanja ciljeva OVK. Za Miloševića, SPS, JUL i SRS izbegli Srbi su svedoci propasti njihove politike i mogući činilac aktiviranja šireg nezadovoljstva u Srbiji.

Iako iz različitih motiva obe strane su se potrudile da što više Srba Sa Kosova varte na Kosovo.

Sledeće karakterisitke albanskog stanovništva:

- naglašeno prisutan tradicionalan način organizovanja 'ivota Albanaca uključjući sna'an uticaj fisova (porodica) i 'ivota u zadrugama;

- normativna konfuzija (na primer, u sferi bračnog i porodičnog `ivota deluje običajni kodeks Leke Dukadjinija, šerijatsko pravo, kanonsko pravo katoličke crkve i zvanično porodično zakonodavstvo);
- vrednosno-normativna konfuzija, nastala usled nagle urbanizacije, promena načina `ivota i uticaja novih vrednosti, stilova i obrazaca `ivota koje posreduju mas-mediji i masovna kultura. Rat i ratna stradanja Albanaca samo pojačala ovu konfuziju;
- slaba teritorijalna pokretljivost stanovništva Kosova, koja je uzrokovana niskim stepenom ekonomskog razvoja i ekonomskom vezanošću za zemlju i za Kosovo, vrstom naseljenosti i procesa urbanizacije, relativno nisku obrazovnu strukturu;
- osećaj i uverenje da je dolazak NATO snaga na Kosovo ostvarenje albanskih ciljeva i korak ka nezavisnosti, delimično prouzrokovani sna`nim propgandim tvrdnjama OVK i NATO-a da je jedan od ciljeva ratovanja povratak kosovskih Albanaca kućama itd.

omogućuju da se predpostavi da će se visok procenat kosovskih Albanaca (do 80%) vratiti na Kosovo.

No, iako je u prvih pet dana povratka kućama došlo oko 70.000 proteranih i izbeglih Albanaca ipak će povratak potrajati mesecima. Na to će uticati i činjenica da je preko 90% albanskih kuća i stanova uništeno, srušeno ili spaljeno. To pak postavlja pred izbegle Albance, KFOR, ali i vlasti Srbije, Crne Gore, Makedonije i Albanije teška iskušenja mogućih zaraza kao i troškova izdržavanja izbeglica.

U slučaju Srba će, verovatno, postotak povratnika biti znatno niži (do 30 - 40%). Zapravo, ovde će se neposredno ispoljiti činjenica da pitanje povratka nije pitanje izgradnje kuća i humanitarne pomoći već stvaranje uslova u kojima osećaj nesigurnosti i ugroženosti neće biti snažniji od motiva za ostanak odnosno povratak.

Kod Srba je to posebno značajno jer je ukidanje autonomije i centralističko upravljanje Srbijom i Kosovom od strane Miloševića potpuno razorili lokalnu srpsku elitu. Uz to, s obzirom na tesnu povezanost s vlašću, medju Srbima sa Kosova skoro da nepostoje organizacije i inicijative civilnog društva, koje bi im olakšale povezvanje i s KFOR-om i lokalnim Albancima. S toga, posebno polje delovanje ubuduće mora biti razvoj samostalnih institucija Srba, njihovo emancipovanje od Miloševićeve vladavine i od vezanosti - zavisnosti od države i državne pomoći. To je posebno otežano

činjenicom da se sve odvija u uslovima stvorenih ratom i slabljenja Srbije odnosno SRJ. Uz to, usled činjenice da je de facto Kosovo izvan političkog i prvanog sistema Srbije menja se i status Srba. Oni postaju manjina na Kosovu.

S obzirom na postojanje albanske paralelne države, brojnih nevladinih organizacija i podršku međunarodnog javnog mnjenja i organizacija, Albanci će lakše da se adaptiraju na nove okolnosti.

Zato će na međunarodnu zajednicu i njene organe na Kosovu, naročito na civilne vlasti pasti teško posao uspostavljanja privremenih organa demokratske samouprave i izmirenje srpske i albanske zajednice. Ispunjenje ovog zadatka podrazumeva i suzbijanje oružanog delovanja OVK i drugih naoružanih Albanaca, sprečavanje širenja terorizam, ali i gradjanje mira, institucija garantovanja bezbednosti i omogućavanja pomirenja. Dakle, međunarodna zajednica je na Kosovu u ulozi uspostavljanja i održavanja mira ali ona mora i da sama pronalazi i nameće rešenja.

Medjuitm, i ako se u rezoluciji broj 1244 Saveta bezbednosti kojom se uspostvalja međunarodno

prisustvo na Kosovu navodi da će se zadatci civilne uprave UN formulisati "polazeći u najvećem delu od Rambujea", po prvim potezima, izgleda da se radi o improvizovanju, o odustvo jasnog koncepta i o nepostojanju saglasnosti svih strana za primenu rešenja. Zapravo, promenjena je uloga medjunarodne zajednice ona nije medijator već protektor i arbitar.

Mnogi znaci, kao što je i ne izvršavanje obaveze američkog kontingenta KFOR u obezbedjivanju kontrole granice i neometano ubacivanje naoružanih Albanaca iz Albanije, ukazuju da se možda stvara "svealbansko oružano povezivanje". To, uz jačanje kriminala i mafijaških lanaca onemogućava umerene medju Albancima, a i medjunarodnu zajednicu da relativno brzo uspostave funkcije države na Kosovu. Lokalne Srbe pak to prinudjava na samoorganizovanje ili odlazak sa Kosova.

Sve u svemu, ratna sukobljavanja su i onako teškom problemu Kosova dodali nova opterećenja. S toga se može očekivati da će proces stabilizovanja stanja, uspostavljanja privremene civilne administracije kao i stabilnijeg privremenog rešenja statusa trajati duže nego što se to mislilo u doba Rambujea.

PRILOZI:**KOSOVO - MESTO SRPSKO-ALBANSKOG SUSRETA I SUKOBA**

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.*
						*
Ukupno Srbija*	6,258	6,979	7,642	8,447	9.313	9,779
% Srba	73.9	73.8	74.6	71.2	66.4	65.9
% Albanaca	8.1	8.1	9.2	11.7	14.0	17.1
Ukupno Kosovo*	728	808	964	1,244	1,584	1,956
% Srba	23.6	23.6	23.5	18.3	13.2	9.9
% Albanaca	68.4	65.0	67.1	73.6	77.5	81.6

• u hiljadama

** broj albanaca na osnovu proračuna Saveznog Zavoda za Statistiku.

Etnička struktura stanovništva Kosova, 1948 - 1991

	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Ukupno	727.820	808.141	963.988	1,243.693	1,584.440	1,956.196

Crnogorci	28.050	31.343	37.558	31.555	27.028	20.356
Srbi	171.911	189.869	227.016	228.264	209.497	194.190
Albanci	498.242	524.559	646.605	916.168	1.226.736	1.596.072
Romi	11.230	11.904	3.202	14.593	34.126	45.745
Turci	1.315	34.583	25.764	12.244	12.513	10.446
Jugosloveni	-	-	5.206	920	2.676	3.457
Nepoznato	-	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Ostali	7.393	9.434	10.098	11.997	11.929	17.332

**Etnička struktura stanovništva Kosova, 1948 - 1991
u %**

Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Crnogorci	3,9	3,9	3,9	2,5	1,7	1,0
Muslimani	1,3	0,8	0,9	2,1	3,7	3,4
Srbi	23,6	23,5	23,5	18,4	13,2	9,9
Albanci	68,5	64,9	67,1	73,7	77,4	81,6
Romi	1,5	1,5	0,3	1,2	2,2	2,3
Turci	0,2	4,3	2,7	1,0	0,8	0,5
Jugosloveni	-	-	0,5	0,1	0,1	0,1
Nepoznato	-	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Ostali	1,0	1,2	1,0	1,0	0,8	0,9

Izvor: Konačni rezultati popisa, a za 1991 zvanična procena.

Napomena: Dati su podaci samo za nacionalnosti čiji je udeo u ukupnom stanovništvu u 1991 namanje 0,5, sa izuzetkom Jugoslovena.